

Kar govoriti ne smeš, naj na jeziku ostane;
Boljši besedo v hran, kakor pa zlati zaklad.

Herder.

Naj počasi Ti gre sklep kot prijatelj na strani!
Ak' Ti nide spred, naglo doide ga žal.

Herder.

Ovčja reja v Kanalski dolini na Koroškem.

(Spisal L. Ferčnik.)

Robasto in skalovito gorovje južnih planin, posebno v Kanalski dolini, ni ugodno reji govedine. Kanalčanje redijo ovce, so raji troparji, nego čedarji. Trop se imenuje tū čeda ovac in troparje, ki glešta narmanj 20—30 repov drobnice. Kozam pravijo rogate, ovcam pa bojsne in če se jim hočejo prav sladkati, tudi bojsne ali bojsnice. Ovce Kanalskega plemena so lepe in ljube živalice, večje, kakor jih najdeš drugod, skorej za pol večje, kakor Bovške, ktere so pa dobre na mleko in mlade prav okusne za jed.

Skrbno se gleda, da se pleme ohrani čisto; zato se si jarce ali bravece za pleme izbirajo in puščajo le posebno lepe in močne živali. Glavo morajo imeti obočno od čela do nosnice, prsi široke, križ močen, hrbet mora leteti v ravni (črti) liniji od pleč do križa, volno mehko, dolgo in gosto. Enoleten bravec, ki strinja vse pogoje dobrega plemena, se plačuje po 10—15 gold in še čez.

Opazujemo Kanalčane pri reji ovac, da bomo videli, koliko dela jim naredi drobnica, koliko imajo stroškov in koliko si pri njej priredijo. Začnimo jeseni. Planine so že popustili, tudi na višjih pašah ni več kaj dobiti, trope so prignali v dolino ali k nižjim stajam in hodijo z njimi vsaki dan v sončne bregove in hribe. Paša je že revna, trava vsa vela; ni več najti sočnih travic, cvetlice pomladanske in poletne so že davno ocvetele in so pozobane; le tu pa tam štrli še kaka suha bilka ali pa je ostal še šopek bledozelenih travic, pa dobre so, kedar drugih ni. Ovca na paši se ne pomudi dolgo na enem mestu; v eno mer drvi naprej; zdaj tu zdaj tam pomuli bilko, popade in odgrizne travni šopek, odščipne glavico cvetlici, vršiček mladi smrekici ali vejico grmiču in spet leti naprej — 2 ali 3 korake, ker so jo druge že prehitile. Na vigradni paši in na planini je pravo veselje jih gledati, kako hlastno zobljejo okusne, sočnate travice; le ena ne vzdigne glavice od tal. Jesenska trava je pa že trda in suha, kakor koža stari mamki in vendar jim še slajši diši, kakor krma v temnem, zatuhlem hlevu, kajti na paši uživajo čiste gorske sape in greje jih ljubo sončice. Kedar je v poznej jeseni paša že prav medla in po jutrih dolgo slana leži, tedaj si na paši ne morejo več nabrati potrebnega živeža.

Tropar jim začne pokladiti vsako jutro malo sena za zajterk, da se oteščijo, — tudi soli pomešane med otrobi jim vsaki drugi dan potrosi za lek po žlebičih, da ložej prebavljajo suho travo, ktero na paši dobijo. Če je jesen ugodna in ostane do adventa kopno, da morejo ovce še vsak dan na pašo, to je troparjem po godu in na veliko korist. Letošnja zgodnja zima pa bo troparjem in ovcam še dolgo na slabem spominu. Že močno hirajo kope sena in revne ovčice so že dolgo obsojene v zatuhle temnice in postavljene na manjše krme kosce. Ti časi niso jim kaj všeč; le dvakrat na dan dobijo krme; pri tej priložnosti vidijo dnevne

svetlobe in se nadihajo čistega zraka. Ko se najedó in napijó, se zapre hlev, in spet je dolga noč, kakor na Laponskem. Raji bi se sprehajale po čistem zraku in glodale lubje iz mladih dreves; pa kaj hočejo reve? Snega je veliko, v snegu si pa ne morejo pomagati, kakor koze; jeseni so jim tudi vzeli zimsko obleko; ostrigli so jih.

Jeseni mora tropar skrbeti še za zarod; prve dni oktobra spusti bravece k tropu, da oplemenja ovce. Do tega časa je bil pravi samotarec, vedno sam je živel in pod očmi gospodarjevimi. Kedar je šel gospodar seč, bravec je šel z njim in se je smel prosto pasti po celi senožeči. Izbral si je nar žlahtnejših cvetlic in travic; to so sicer prijetni časi, pa mora biti sam in nima družbe svoje vrste. Toliko bolj se veseli, kedar jeseni pride k tropu; ondi ima družbe na izbiri, tudi časti in kratek čas. Med tem, ko ovčar ali pastir o lepih jesenskih dneh pase svoj trop po sončnem ohribji, po strmih brdih in robéh, doma napravljajo steljo. Rjavo listje je iz bukev obletelo, jesenski vetri in toplo sonce so ga posušili! kdor more, hiti v goro, da si nagradi in napravi stelje za prebo.

Lepi jesenski dnevi so redki, vreme rado spreminljivo, — stelja pa ovcam tako potrebna, kot oči v glavi. (Letos je hudo za njo; prezgodnji sneg je zapadel staro, listje pa še ni bilo prej obletelo.) Po sončnih in osojnih hribih tekajo ženske, z velikimi, z listjem natlačeni rjuhami na glavah; vse hitijo, kot da bi jim tulil volk za petami. Čemu ta dir? Rjuhe so težke, vreme negotovo, grabljevke pa samopašne in grabljive; prej si napravijo listja, tem bolje. To so troparjev jesenske dela, skrbi ter opravila.

Po jeseni prihruplje zima in mráz. Bojsne so na paši že gladovale, kar je bilo pri skedrji sena v zalogi, kmalo bo pozoban. Troparji že težko pričakujejo snega in sanenca, da bi mogli iz senožeči pripeljati seno. V senožečih imajo šupce, v ktere so pri seči spravili seno; šupce pa so visoko v hribih ali v gorah, da do njih ne morejo z vozom. Po saneh le morajo spraviti seno do hiš in staj.

Kedar hoče tropar voziti seno, najame si še vlačevce, da ga hitro spravi in mu sneg poti ne zamede. Zgodaj ob treh že morajo vstati in se pripraviti na pot. Sani z vrvmi denejo na rame, čez pleče in prsi pa visijo krpelje in zarez ali krotice, s kterimi pregazijo sneg, kedar ga leži na debelo. Ko pridejo do šupce, se malo okrepčajo, potem pa začnejo basati ali nakladati seno. Nakladanje pa ni tako lahko; treba je spretnih in močnih rok, da spravijo na kratke sani, ktere tehtajo 35—40 liber, še 3 do 4 cente gorskega sena. Brema se naredi podolgasto in štirivoglato, najprej na tléh, z vrvmi se zveže, močno stlači, potem še le se prevali na sani in priveže.

Bremena so na saneh, vsak še dobi en požirk žganja in potem prime za ročice, z zarezami na črevljah se močno vpne v tla, da spravi sani z mesta, potem, pa drvi s svojim bremenom po robih in strugah doli, da mu časih sapo jemlje; časih, kedar je v breg ali pot slaba, mora potegniti in vleči, da mu v čelu poka. V strminah, kedar je pot močno navzdol, se mora z hrptom vpeti v brema, z eno nogo zavera ali rejsa, z drugo pa vodi sani, da mu ne vjidejo čez skale ali strmine. Med tem, ko se vlačevci vsi kadé od pota ali znoja, kadé se doma na mizi že skleda z dobro južino; v omariču (kanterču) pa jih čaka steklenica z žganjem, ki je po trdnem delu nar boljši zabel. Pri hišah nimajo za krmo

veliko prostora; zatorej jo morajo devati pod streho nad izbo. Na sanih izvažajo po zimi še gnoj na polje. Na sani se dene košec (benca) kateri derži toliko gnoja, kolikor ga en človek po ravni cesti peljati more; v klanc pa mora biti tiščavec, da pomaga. Na polju v snegu so izkidane jame ravno dosti prostorne za en kupček; v nje prebrnejo gnoj iz bene. To so troparjev zimski dela.

V breznu ali marca se začne troparjev o narimenitnejše opravilo; bojsne delajo ali jagnjetijo. Preden začnejo delati, se navadno prepeljejo v prostornejši hlev ali pri hiši ali v kakej nižej senožeti, da je gospodar ali drug zveden pastir zmirej blizu; pri delanju je to potrebno. Jagnjeta odločijo od ovac v posebno zagrajo, pa tako, da so ovcam blizu, da jih slišijo in da imajo zadosti toplo. Sedaj pokladajo ovcam trikrat na dan dobrega sena; po krmenju spustijo k njim jagnjeta, da se nasešajo. Naj si je v tropu še toliko ovac, urno najde vsako jagnjetce svojo mater in se ji prav ljubka. Nekatere močne ovce vržejo dvojčiče, toda sta dvojčiča navadno oba bolj slaba. Zanimivo je gledati igranje mladih jagnjet in njih skakanje, kedar so se napili.

Od jeseni do spomladi tropar od svojega tropa še ni imel mnogo dobička razen volne od jesenske striže in gnoja, po zimi narejenega. Do prve pole aprila so storile večidel že vse ovce: o tem času se začne kupčija in špekulacija. Troparji nategujejo ušesa, imajo svojo borso, kakor bankirji in drugi denarni možje; kup se nareja po številu kupcev in po mnogih drugih okolišinah. Nar bolj živahna je kupčija o sv. Jurju. Tačas dohajajo v Kanalsko dolino Lešani, to je kmetje iz Leške doline, kupovat mladih ovničev in sploh jagnjet. Kanalčanje nimajo mastnih planin, tudi ne pridelajo toliko žita, da bi mogli rediti in pitati koštrune; to delo prepustijo Lešanom in Tirolcem. Imajo ti prav lepe planine, za rejo kastrunov posebno priležne; zraven jim še imajo kaj žita vsuti, da jih prav dobro opitajo.

Za to pridejo vsako spomlad kupovat mladih ovničev, katerih par plačajo po 5—7 gold. in jih ženejo na svoje planine. Ovniči se neusmiljeno ločijo od mater in nastopijo svoje prvo potovanje. Pa to je potovanje, da se Bogu smili: celó pot se sliši blejenje. Ena stara ovca jim je za vodnico; v njenim blejenju mislijo jagnjeta, da slišajo glas ljube matere in ji odgovarjajo, zdaj eno zdaj drugo, ves čas in v eno mer. Poti nenavajena se kmali vtudijo, da na cesti obležejo. Kupec in gonjač imajo z njimi dosti truda in sitnosti.

Kar je bojsnic ali ovčie in še enega ali dva nar lepša ovniča hrani tropar za plemo; ti bojo v zarod. Vsako leto tropar ni tako srečen, da bi dobil od vsake ovce po enega mladiča; nekatere ostanejo jalove, druge zvržejo, če so dobile plesnjevega, spridenega sena ali se napasle zmrljine. Tudi jagnet se časih loti driska ali druge bolezní, da zaporedoma pocepajo. Se ve da take nezgode troparja hudo zadenejo. (Dalje prihodnjič.)

Amint.

(Po Gessner-ji.)

Bilo je na vse zgodaj. Solnce je ravno zlatilo téme na visokim goram, ko je prišel Amint iz gostega gaja. Palice, katerih si je za vrzel nasekal, so mu težile ramen, v desnici je imel pa sekuro. Bister potok je šumljal mimo njega, čegar bistra vodica je podjedala košatemu hrastu močne korenine, in ubogo drevo je jelo že oma-

hovati. „Škoda!“ reče Amint, „Kakó ljubo drevó, mar hočeš zvrniti se v ljuto vodó? Nak! s témenom tvojim se ne bodejo valčki nikdar igrali.“ Nato sname breme z ramena ter reče: „Lahko si nasekam družih palec, s temi pa hočem zaježiti vodó, da ne bode večspodkopavala hrasta, in da bo še zanaprej trudnemu potniku hladivno senco dajal.“ Bilo je rečeno in storjeno. Potem se nasmehljá vesel storjenega dela, vzame sekuro in hoče po druge palice v hosto iiti. Pa boginja drevja mu s prijaznim glasom iz hrasta zakliče: „Kaj! brez plačila bi te jaz pustila usmiljeni pastir, povej mi, kaj bi ti bilo naj ljubše na svetu? Dobro mi je znano, da si ubožen, da samo pet ovac goniš na pašo na zelene livade.“ „Oh! če te smem prositi, boginja,“ reče pastir, „ozdravi mi soseda, ki že odkar smo poželi, leži in dokaj trpi. Tako je prosil in sosed je ozdravel. Amint pa je imel srečo pri čredi in na polji, kajti bogovi usmiljenih ne zapusté.“

Primorski.

Rečica.

Flumina amem.

Virg.

Spod sive skale crljá bister studenček materi zemlji iz naročja. Nad njim steguje visok javor svoje veje in senči njegovo srebropêno vodico, ki dokaj trudnih potnikov in pevajočih pastirjev odžeja. Čarobno šumljaje drví peneče valčke skoz gosto grmovje, in nič ne mara, ako ravno mu ostro kremenje rani gladko površje. Kmaló si pridobi nekaj sobratov, se okrepi in po razširjenem koritu podí svojo vodico mimo košatih brez, ki mu hladne sapice pihljajo. Rožicam, ki mu k slovesu kimajo, spirá šibke nožice in tira svoje zmerej vekšo vodo z mnogovrstnimi cvetlicami nadevani dolini v naročje. Tukaj se jej pozgublja korito in planjava, videvši spehano sirotico, jej ponudi k počitku mehko okroglo posteljico — modrozelenkasto jezero. V njegovem zrcalu se ogledujejo rodovitne vinske gorice, krasne zvezdice poslušajo v nočni tišini valčkov šepetanje in blede luna obseva vrbe, ki žalostne na njegovem bregu stojé. Pa vodi se dalje mudi. Globoka struga jo sprejme, sprelepi bregovi jo obdajajo. Lepe vasi, obdane s sadanosnimi vrta, so jej spremljevalke, bledoličen jetnik jej toži iz zidín pustega grada svojo srčno boleš ter jo prosi, naj mu pozdravlja tam daleč daleč na domu tužno zaročnico in plakajočo deco. Tisučerokrat se potem še zvija na svojem teku, kakor da bi se jej tožilo po rojstnem kraju, slednjič pošlje še en pozdrav po romantični dolinici ter vsa spehana zaspi v naročji neizmerne morja.

Primorski.

Smešnice.

Zvit ženin. V neko sirotnišnico v Ameriki je bila pred nekaj časom neka revna žena sprejeta. Čez nekoliko tednov potem sprejmejo tudi vanjo nekega reveža, ki je do une žene kmalo tako gorečo ljubezen kazal, da skleneta ubežati in se vzeti, kar se je tudi res zgodilo. Ob enem pa je zdaj tudi na dan prišlo, da imata žena podedovati 300.000 dolarjev, zakar je pa že mož poprej vedel in se zategadel v reveža spremenil, da je lože svoj namen dosegel.